

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKO DELO

JERNEJ ROSA

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

športna vzgoja

OSEBNOST JADRALNIH PADALCEV IN VZROKI ZA UKVARJANJE S TEM ŠPORTOM

DIPLOMSKO DELO

MENTORICA:
doc. dr. Tanja Kajtna

RECENZENT:
prof. dr. Stojan Burnik

Avtor dela:
Jernej Rosa

Ljubljana, 2012

ZAHVALA:

Zahvaljujem se svoji mentorici doc. dr. Tanji Kajtna za vso pomoč in delitev nasvetov, ki mi jih je delila pri pisanju diplomskega dela.

Hvala tudi vsem svojim domačim za spodbudo in pomoč.

Ključne besede: osebnost, jadralni padalci, vzroki za ukvarjanje.

OSEBNOST JADRALNIH PADALCEV IN VZROKI ZA UKVARJANJE S TEM ŠPORTOM

Jernej Rosa

IZVLEČEK

V diplomski nalogi smo obravnavali osebnost jadrlnih padalcev in vzroke za ukvarjanje s tem športom. Namen raziskave je bil ugotoviti ali so razlike v osebnosti med mlajšimi in starejšimi jadrlnimi padalci, ali so razlike v osebnosti med spoloma, katere glavne motive oziroma vzroke lahko opredelimo za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom ter ali so razlike v glavnih motivih oziroma vzrokih za ukvarjanje s tem športom med spoloma.

Raziskava je potekala s pomočjo dveh vprašalnikov (BFQ vprašalnik za ugotavljanje osebnosti ter vprašalnik o vzrokih za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom). V raziskavo je bilo vključenih 40 jadrlnih padalcev in jadrlnih padalk iz različnih klubov, ki so starejši od 16 let.

Ugotovili smo, da ni razlik v osebnosti med mlajšimi in starejšimi jadrlnimi padalci, so pa razlike v osebnosti med spoloma jadrlnih padalcev. Opredelili in razvrstili smo od najbolj pomembnega do najmanj pomembnega motiva za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom ter ugotovili, da obstajajo razlike v glavnih motivih za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom med spoloma.

Key words: personality, paragliders, reasons for practising.

PERSONALITY OF PARAGLIDERS AND REASONS FOR PRACTISING THIS SPORT

Jernej Rosa

ABSTRACT

The degree thesis discusses the personality of paragliders and the reasons for practising this sport. The aim of the research was to establish any potential personality differences between younger and older paragliders as well as between male and female paragliders, to identify the main reasons for practising paragliding and to indicate if the main motives and reasons for practising the sport differ according to the sex.

The research was conducted with the help of two questionnaires (the BFQ personality test and a questionnaire about the reasons for practising paragliding). 40 paragliders (male and female) from different clubs participated in the research, all of them older than 16 years of age.

The research confirmed that there were no personality differences between younger and older paragliders, but that the personality differences between male and female paragliders existed. The motives for practising paragliding were identified and listed according to the level of importance. It was also established that there were differences in the motives for practising paragliding between the two sexes.

KAZALO

1.0 UVOD	8
1.1 Osebnost	8
1.1.1 Definicije osebnosti	8
1.1.2 Opredelitev osebnosti.....	9
1.1.3 Razvoj modela Velikih pet.....	9
1.1.3.1 Nekateri vidiki dimenzij modela Velikih pet	11
1.1.3.1.1 Ekstravertnost.....	11
1.1.3.1.2 Sprejemljivost.....	11
1.1.3.1.3 Odprtost za izkušnje	12
1.1.3.1.4 Vestnost.....	12
1.1.4 Osebnostne značilnosti športnika.....	13
1.1.4.1 Povezanost športne identitete z osebnostnimi lastnosti.....	14
1.1.4.2 Osebnost in nastanek športne poškodbe.....	14
1.2 Rizični športi.....	15
1.2.1 Raziskave rizičnih športov	16
1.3 Jadralno padalstvo	18
1.3.1 Kratka zgodovina jadralnega padalstva v svetu in pri nas	18
1.3.2 Jadralno padalo	19
1.3.2.1 Zakaj padalo leti	19
1.3.3 Oprema.....	20
1.3.4 Varnost jadralnega padalstva	20
1.3.5 Poreklo imena	21
1.3.6 Spol v jadralnem padalstvu	21
1.3.7 Popularnost jadralnega padalstva.....	21
1.3.8 Materiali	21
1.4 Cilji in hipoteze	23
2.0 METODE DE LA	24
2.1 Preizkušanci.....	24
2.2 Pripomočki.....	24
2.3 Postopek.....	26
3.0 REZULTATI IN RAZPRAVA	27
3.1 Primerjava osebnosti in motivov med mlajšimi in starejšimi jadralnimi padalci.....	27
3.2 Primerjava osebnosti in motivov med spoloma jadralnih padalcev	30
3.3 Primerjava glavnih motivov za ukvarjanje z jadralnim padalstvom	33

3.4 Odločitev o hipotezah.....	34
4.0 SKLEP.....	36
5.0 LITERATURA.....	38
6.0 PRILOGE.....	39

1.0 UVOD

1.1 Osebnost

1.1.1 Definicije osebnosti

Zanimanje za človeka in želja po čimbolj natančnem opisu tega, kakšni smo in po jasni opredelitvi vzrokov našega delovanja je stara toliko, kot je star človek. Seveda pa so se načini opisovanja iz preteklosti do danes močno spreminjali, in ti opisi naše osebnosti v veliki meri izražajo duh časa in način našega razmišljanja. Za začetek pa je smiselno razjasniti, kaj sploh osebnost je. Musek (1988) pravi, da **osebnost** predstavlja celoto (sistem, organizacijo, konfiguracijo...) vseh, zlasti pa tistih značilnosti posameznikovega psihofizičnega delovanja, ki so pomembne – ta celota naj bi označevala in opredeljevala posameznika in ga obenem razločevala od drugih, ki imajo drugačno osebnost. Iz tega izpelje *definicijo osebnosti* in pravi, da je osebnost »relativno trajna in edinstvena celota duševnih, vedenjskih in telesnih značilnosti posameznika« (Musek, 1988, v Kajtna, 2003). Tej so podobne tudi ostale definicije osebnosti, naj omenimo le Allportovo definicijo osebnosti, ki je ena najpogosteje citiranih in po kateri je osebnost »dinamična organizacija vseh psihofizičnih sistemov znotraj posameznika, ki določa njegova značilna vedenja in razmišljanja« (Allport, 1961, v McAdams, 1997, v Kajtna, 2003). V tem primeru se osebnost ukvarja s procesi, ki se dogajajo znotraj posameznikovih misli (Lester, 1995, v Kajtna, 2003).

V splošnem bi lahko opredelitve in definicije osebnosti razdelili v *pet skupin* (Musek, 1993, v Kajtna, 2003), in sicer esencialistične, ki iščejo bistvo človeka – mnogi avtorji, ki spadajo v to skupino, osebnost povezujejo s samouresničevanjem, sem spadajo na primer Goldstein, Maslow in Rogers. Od nepsiholoških definicij lahko omenimo definicijo Karla Marxa, ki pravi, da se generična narava človeka kaže v njegovi praktični dejavnosti (Marx, 1997, v Kajtna, 2003). Druga skupina so individualnostne definicije, kamor sodi tudi Allportova in po katerih je osebnost neka individualna, neponovljiva in nezamenljiva enota – te teorije so usmerjene tudi v iskanje razlik med posamezniki. Tretjo skupino definicij predstavljajo celostne in analitične definicije, po katerih je osebnost kompleksen pojem, osebnost naj bi pravzaprav bila skupek osebnostnih elementov (take opredelitve so bile skozi zgodovino seveda deležne velikega števila kritik, predvsem avtorjev, ki zagovarjajo individualistični pristop in ki iščejo notranjo strukturo osebnosti (Musek, 1988, v Kajtna, 2003)), v to skupino definicij pa spadajo tudi nekatera pojmovanja o globinskem modeliranju osebnosti, kot sta na primer Freudovo in Jungovo. Četrta skupina so dinamične, razvojne in procesne definicije, ki poudarjajo identiteto in kontinuiteto v času in prostoru. Zadnjo skupino pa predstavljajo miljejsko in družbeno relacijske definicije, ki poudarjajo odnos osebnosti do okolja, takšna je Kempfova definicija: »Osebnost je celota tistih sistemov navad, ki predstavljajo značilne oblike prilagajanja človeka njegovemu okolju.« (Musek, 1988, v Kajtna, 2003). Osebnost moramo preučevati na znanstven način, saj se le tako lahko izognemo napakam vsakodnevnega razmišljanja, vendar pa se je znanost, kot jo pojmujejo sedaj in psihologija kot znanstvena disciplina razvila mnogo kasneje kot so se pojavile prve opredelitve in teorije

osebnosti, zato so imele le – te nemalo neznanstven značaj in so bile osnovane na zdravorazumskih sklepanjih, kljub temu pa so predstavljale pomembno osnovo za nadaljnje preučevanje osebnosti.

1.1.2 Opredelitev osebnosti

Osebnost zajema vse vidike človekovega delovanja. Gre za notranje oz. psihične in zunanje oz. telesne, organske in vedenjske vidike. Osebnost nam tako predstavlja človekov značilni telesni videz in njegovo obnašanje, hkrati pa tudi njegove doživljajske vidike, njegovo individualnost, čustva in motivacijo, vrednote in misli. Morda so najbolj bistveni prav občutki individualne zavesti, človekove podobe o sebi oz. njegove samopodobe. Prav ta notranji vidik osebnosti daje edinstven pečat vsakemu človeku oz. vsaki osebi, pa naj gre za športnike, brate in sestre ali celo dvojčke (Tušak, 1999).

Musek (1993) navaja vsa najpomembnejša določila osebnosti, ki so jih psihologi strnili v 5 sklopov.

1. **Trajnost in spremenljivost.** V procesu spreminjanja in razvoja posameznikova osebnost ohranja relativno trajnost in identiteto. Tako lahko osebnost sploh pojmuje in prepoznamo.
2. **Individualnost in splošnost.** Individualnost osebnosti je edinstvena, neponovljiva in nezamenljiva kakovost, v veliki meri oprta na človekovo individualno zavest in njegovo samopodobo. Individualnost osebnosti je tudi človekova splošna, »generična poteza«.
3. **Sestavljenost in celovitost.** Osebnost je sistem, ki je navznoter kompleksen in razčlenjen, vendar deluje kot celota.
4. **Določenost in avtonomnost.** Osebnost je podvržena vzročnim in sistemskim zakonitostim, hkrati pa je tudi izvor človekovega lastnega, avtonomnega oz. svobodnega in namernega delovanja.
5. **Objektivnost in subjektivnost.** Osebnost združuje objektivne in subjektivne vidike dejavnosti. Osebnost se pojavlja v obliki, kako doživljamo sebe in kako druge. Hkrati smo akterji in objekti (Tušak, 1999).

1.1.3 Razvoj modela Velikih pet

Med najpomembnejše dogodke v razvoju raziskovanja osebnosti štejemo pojav modela Velikih pet, ki služi kot splošni model za opisovanje osebnostne strukture. Ta model, ki izvira iz dela Cattella, služi kot strukturna osnova za večino sodobnih raziskav na področju osebnosti (Hall, 1997, v Kajtna, 2003). Čeprav ni splošno sprejet, ustrezno dopolnjuje biološko genetski pristop, ki predstavlja drugo dominantno orientacijo sodobnih osebnostnih raziskav. Pravzaprav se je razvoj modela Velikih pet začel z delom Allporta in Odberta, ki sta poskušala identificirati medosebne razlike na podlagi tega, da sta iz Webstrovega slovarja izbrala vse izraze, ki se nanašajo na opis osebnosti – ta pristop sicer imenujemo tudi liksikografski pristop, medtem ko Eysenckov pristop, pri katerem avtor ob ugotavljanju

osebnostnih dimenzij izhaja iz lastne teorije, imenujemo faktorski (Caprara, Barbaranelli, Borgogni, Bucik in Boben, 1997, v Kajtna, 2003). **Leksikalna hipoteza**, iz katere je izhajal Allport, je bila prvič izražena v delih Francisca Galtona, ki je bil mnenja, da so vse najpomembnejše medosebne razlike zapisane v jeziku. Allport in Odbert sta izbrala okrog 18 000 izrazov, med katerimi se jih je 4 500 nanašalo na stabilne in generalizirane poteze. Ob približno istem času je Thurstone, kot smo že omenili, analiziral ocene vrstnikov na 60 splošnih pridevnikih in identificiral pet faktorjev, s čimer je anticipiral sodobni model Velikih pet.

Cattell je uporabil Allportov in Odbertov seznam lastnosti kot izhodišče za svojo analizo osebnostne strukture, in čeprav je sam ekstrahiriral kar osem sekundarnih faktorjev, so jih ostali raziskovalci ekstrahirali le pet (Tupes in Christal, 1961 v Hall, 1997, v Kajtna, 2003), vendar je Cattell sam vztrajno zanimal, da bi bil eden izvornih avtorjev modela velikih pet (Hall, 1997, v Kajtna, 2003). Prvi, ki je ekstrahiriral pet repliciranih faktorjev na podlagi Cattellovih študij, je bil Donald Fiske, Tupes in Christal (1961, v Hall, 1997, v Kajtna, 2003) pa sta ponovno analizirala podatke, pridobljene na osmih vzorcih in prišla do petih močnih in vztrajno ponavljajočih se faktorjev, ki sta jih poimenovala (I) surgentnost oziroma asertivna zgovornost, (II) sprejemljivost, (III) odvisnost, (IV) čustvena stabilnost in (V) kultura. To je bil pravzaprav prvi sklop osebnostnih dimenzij, ki je dobil ime Velikih pet (Goldberg, 1981, v Hall, 1997, v Kajtna, 2003). Tudi Norman je na podlagi uporabe izbranega sklopa Cattellovih spremenljivk potrdil petfaktorski model, pri tem pa je tretji faktor preimenoval v vestnost. Norman je bil mnenja, da lahko Cattellovo delo še izboljša in je ponovno izbral 18 125 osebnostnih izrazov iz tretje izdaje Webstrovega slovarja, od katerih jih je približno polovico izločil zaradi neprimernosti, preostalih 8 081 izrazov pa je razdelil v tri kategorije – stabilne lastnosti, trenutna stanja in aktivnosti, ter socialne vloge, odnosi in čustva. Usmeril se je na 2 800 izrazov, ki opredeljujejo lastnosti, in jih skrčil na 1 600, nakar jih je razvrstil v 10 širokih kategorij, vsako za en pol v modelu Velikih pet. Nato je izraze v vsakem od teh desetih razredov razvrstil v skupno 75 ožjih semantičnih kategorij in na koncu podobne izraze združil v 571 sinonimnih setov. Norman je pravzaprav uporabil model Velikih pet za izgradnjo hierarhije osebnostnih opisov.

Ločen raziskovalni program avtorjev McCrea-ja in Coste je identificiral model Velikih pet na podlagi raziskovanja **osebnostnih vprašanj** namesto izrazov za opis osebnosti. Za svoje faktorje sta uporabila naslednje izraze: nevroticizem, ekstravertnost, sprejemljivost, vestnost in odprtost. Tako pravzaprav obstajata dva vzporedna modela Velikih pet – eden, ki izhaja iz leksikalnega modela in drugi, ki izhaja iz faktorskega pristopa osebnostnih vprašalnikov. Ena od specifik, ki označujejo delo teh dveh avtorjev je *šest lastnosti*, ki sestavljajo vsakega od petih faktorjev (Costa, McCrae, Dye, 1991, v Kajtna, 2003), tako so na primer nekatere lastnosti, ki sestavljajo ekstravertnost toplina, družabnost, asertivnost, iskanje razburljivosti in pozitivna čustva. Na primer šest lastnosti, ki sestavljajo vestnost, so sposobnost, urejenost, občutek dolžnosti, iskanje dosežkov, samodisciplina in namenskost. V revidirani verziji svojega vprašalnika sta Costa in McCrae pripravila vprašanja, ki merijo tako posamezne lastnosti kot tudi skupne faktorje (Costa in McCrae, 1992b, v Hall, 1997, v Kajtna, 2003).

1.1.3.1 Nekateri vidiki dimenzij modela Velikih pet

1.1.3.1.1 Ekstravertnost

Dimenzije višjega reda, kot sta jih identificirala Eysenck in Cattell so med seboj močno povezane in imajo več skupnih potez, med temi se največkrat pojavljata sociabilnost in pristopanje – glede na oba omenjena pogleda so ekstraverti družabni, prijazni, dominantni in imajo radi družbo, zaupajo vase in so prijetni za druženje – vsi ti pogledi poudarjajo socialni/interpersonalni vidik konstrukta. Energija in čustva, ki sta jih poudarjala tako Eysenck kot tudi Cattell, sta postali pomembni v novejših pristopih k pojmovanju te dimenzije. V novejšem času se v pojmovanju osebnosti pojavlja pojmovanje pozitivnega in negativnega čustvovanja (Tellegen, 1985, v Watson in Clark, 1997, v Kajtna, 2003), kjer negativno čustvovanje predstavlja prisotnost velikega števila negativnih čustvenih stanj pri posamezniku, kot so strah, jeza, žalost, občutki krivde, prezir, gnus in nezadovoljstvo s seboj, medtem ko pozitivno čustvovanje predstavlja prijetno vznburjenje, entuziazem, veselje, energija, mentalna budnost in zaupanje.

1.1.3.1.2 Sprejemljivost

Tudi sprejemljivost so avtorji opredeljevali in preučevali nekoliko bolj natančno, Hogan (1983) je na primer zavzel **bio – evolucijski pristop** in zagovarja tezo, da ima jezik, s katerim opisujemo osebnost, izvor v skupinskih procesih. Pravi, da so bile nekatere medosebne razlike za preživetje skupine bolj pomembne kot druge, med takšne sodi na primer sposobnost sodelovanja, medtem ko za preživetje skupine ni pomembna estetska občutljivost. Hogan poudarja, da je evolucijska uporaba izrazov za opis osebnosti nastala na podlagi socialnega konsenza. Če tako posameznik znatno odstopa od skupine in je od nje odrezan, ne sme več uporabljati zalog in stvari, ki jih ima ta skupina v lasti, zaradi česar postane samo preživetje tega deviantnega posameznika vprašljivo. Kar se tiče skupin, bo le – ta sicer sedaj manjša in bo imela zato manjše možnosti, da poveča svojo lastnino, vendar pa bo kot celota bolj kohezivna in bo zato lažje dosegla svoje cilje, ki so jih skupaj sprejeli kot pomembne. Tako so lahko medsebojno povezani tudi doseganje ciljev, skupinska kohezivnost in posameznikova sugestibilnost. Zato, da skupina posameznika vidi kot nekoga, ki je zanjo sprejemljiv, morajo člani skupine doseči konsenz o tem, kateri so atributi sprejemljivosti. Tako morajo mnenja članov skupine o tem, kaj pomeni sprejemljivost, konvergirati in Norman in Goldberg (1966, v Hall, 1997, v Kajtna, 2003) sta dokazala, da vrstniki iz istih skupin podobno ocenjujejo, katere lastnosti posameznika opredeljujejo kot sprejemljivega.

Vzroke za medosebne razlike v sprejemljivosti pri odraslih lahko iščemo tudi v temperamentu - prvi dokaz za to je že stabilnost količine nesprejemljivega vedenja tekom življenja posameznika – fantki, ki so opisani kot razburljivi, odrastejo v moške, ki so opisani kot nekontrolirani, razdražljivi in muhasti (Caspi, Bem in Elder, 1989, v Kajtna, 2003). Buss in

Plomin (1984) sta ugotovila, da bolj čustveni ljudje močneje reagirajo na čustvene dražljaje kot nečustveni ljudje in jih je zato težje umiriti, prav tako je težko umiriti kronično agresivne otroke, na podlagi česar Buss in Plomin sklepata, da je razburljivost na čustvenem področju posledica previsoke aktivnosti v simpatičnem predelu avtonomnega živčnega sistema.

1.1.3.1.3 Odprtost za izkušnje

Tipični ljudje, ki bi jih opisali kot odprte za izkušnje – za to lastnost je namreč značilna bujna domišljija, širok razpon čustvenih reakcij, radovednost, svobodomiselnost – so veliki umetniki, znanstveniki, raziskovalci in športniki, ki jih duši rutina vsakodnevnega življenja in ki jih karakterizira iskanje novih meja in novih dogodkov. S to potezo so povezani tudi številni drugi pojavi kot so socialna stališča, hipnotizabilnost, karijerne spremembe in moralno sklepanje (McCrae in Costa, 1997, v Kajtna, 2003). Prvi izraz, ki so ga uporabili za to dimenzijo, je bil *kultura* (Tupes in Chrisal, 1961, v McCrae in Costa, 1997, v Kajtna, 2003), saj je vseboval elemente kot so intelektualnost, kultiviranost, estetska usmerjenost, domiselnost, na drugem polu pa so se nahajali izrazi kot so praktičnost, logičnost, nerodnost, preprostost.

Drugi izraz, ki je bil videti bolj ustrezen in ki so ga tudi porabljali namesto termina odprtost, je bil *intelekt*, saj so v opisu te dimenzije tudi besede, kot so inteligenčen, dojemljiv, analitičen in načitan (Goldberg, 1989, v Kajtna, 2003). Pomembna značilnost odprtosti je tudi potreba po izkušnjah – odprti ljudje niso pasivni sprejemniki kopice izkušenj, ki jih ne morejo selekcionirati, temveč sami iščejo nove in različne izkušnje. Odprtost vključuje motivacijo, potrebo po drugačnosti, razumevanje in aktivno iskanje doživetij, kar lahko najdemo v vseh lastnostih odprtosti (Osberg, 1987; Jackson, 1984, v Kajtna, 2003). Odprti ljudje tako na eni strani iščejo nova in nenavadna doživetja, sposobni pa so tudi v svojo zavest vključiti nove dogodke, jih zaznati in dojeti. Lahko sklepamo, da je ta struktura posledica motivacije in ne obratno. Če ne bi bilo potrebe po novih izkušnjah, odprta struktura sama po sebi ne bi predstavljala nobene koristi in bi celo delovala moteče – posameznik bi bil namreč izpostavljen motečim mislim in vdirajočim impulzom ter kognitivnim nekonsistentnostim (Maddi, 1968, v McCrae in Costa, 1997, v Kajtna, 2003).

1.1.3.1.4 Vestnost

Ta dimenzija se nanaša na konformnost in kontrolo impulzov, ki so družbeno nesprejemljivi. Ta dimenzija se je pojavljala v vseh študijah na podlagi izrazov, ki so uporabljeni za opis osebnosti, vključno s prvo študijo Allporta in Odberta (Hogan in Ones, 1997, v Kajtna, 2003). Hkrati je tudi edina dimenzija, ki kaže konsistentno veljavnost v različnih organizacijah, službah in situacijah. Zgodnje opise in razmišljanja o vestnosti najdemo že v psihoanalitičnih teorijah. Freud je vestnost razlagal kot posledico delovanja super-ega, ki določa posameznikova stališča do avtoritete in je v vseh pogledih posameznikovega odnosa do avtoritete ključnega pomena (Hogan in Ones, 1997, v Kajtna, 2003). Freud ni le prepoznal pomena vesti, temveč je tudi anticipiral moderno *dilemo*, da je lahko pretirana vestnost prav

tako problematična kot premalo vestnosti. Pretirano vestno osebo je Freud opisoval kot togo, prevzetno iz s kaznovalno usmerjenim Superegom – vse te lastnosti naj bi opredeljevale skrajni pol vestnosti. Freudova teorija predlaga, da je Superego posledica razrešenega kompleksa med otroško seksualnostjo in socializacijo s strani staršev. Prav odnosi s starši so dejavnik, ki določa, kakšni bodo naši odnosi do avtoritet – mentorjev, nadrejenih, delovodij...

1.1.4 Osebnostne značilnosti športnika

Raziskav, ki bi se ukvarjale z identifikacijo osebnosti športnikov oz. z iskanjem njihovih posebnosti v primerjavi z nešportniki, je kar precej. Nekatere izmed ugotovitev si sicer nasprotujejo, kar je v veliki meri posledica v raziskavah uporabljenih različnih vzorcev, kljub vsemu pa lahko govorimo o nekaj konsistentnih ugotovitvah. Predvsem lahko potrdimo hipotezo o specifičnem psihološkem profilu športnikov v primerjavi z nešportniki.

Športniki so praviloma (Tušak in Tušak, 1997):

- bolj ekstravertirani oz. odprti navzven v komunikaciji z okoljem (Eysenck s sod., 1982),
- imajo višjo potrebo po storilnosti (Davis in Mogk, 1994; Tušak, 1995),
- imajo močnejšo potrebo po dražljajih in stimulaciji (Cratty, 1989),
- bolj agresivni (Tušak in Petrovič, 1994),
- bolj psihično stabilni (Hašek in sod., 1976; Kane, 1978),
- imajo boljšo emocionalno samokontrolo (Ogilvie in Tutko, 1966) in so bolj čustveno stabilni (Butt, 1987),
- manj anksiozni (Martens in Gill, 1976; Highlem in Bennet, 1979),
- bolj samozavestni in izražajo več zaupanja vase (Ogilvie, 1968 idr.),
- večji dominantnosti (Thakur in Thakur, 1980),
- in izražajo večjo stopnjo odgovornosti (Bruner, 1969).

Številne raziskave so se ukvarjale s preverjanjem povezave *stopnje vključenosti v šport* in osebnostnimi značilnostmi športnikov – to lahko opredelimo kot tretje področje raziskovanja osebnosti v športni psihologiji. Te raziskave so se usmerjale na iskanje razlik v osebnosti med vrhunskimi, univerzitetnimi, rekreativnimi in mladimi športniki, pri čemer so rezultati raziskav pokazali, da so pogosto prav rekreativni športniki podobni stereotipni podobi vrhunškega športnika (Davis in Mogk, 1994, v Kajtna, 2003). Egloff in Gruhn (1996) sta ugotovila, da so bili vrhunski športniki bolj ekstravertirani kot ostali športniki. Razlike med vrhunskimi in ostalimi športniki se kažejo v isto smer kot razlike med športniki in nešportniki, so le še poudarjene (Tušak in Tušak, 2001, v Kajtna, 2003).

Razlike v osebnosti med moškimi in ženskami prav gotovo obstajajo. Ženske so praviloma (Tušak in Tušak, 2001):

- bolj nevrotične,

- manj mirne oziroma sposobne obvladovanja,
- manj dominantne (bolj obzirne in zmerne, tolerantne in popustljive ter razumevajoče),
- bolj zavrti (plahe, imajo več strahov, negotovost pri odločanju, zavrtost v navezovanju stikov),
- manj čustveno stabilne (bolj labilno razpoloženje, depresivna in slaba počutja),
- izražajo manj moškosti (aktivnost, uveljavljanje, samozavest, podjetnost ipd.),
- manj tekmovalne.

Razlike v osebnosti med športniki se kažejo tudi v ekipnih in individualnih športnih panogah. Za športnike ekipnih športnih panog so izrazito pomembne:

- dobre socialne lastnosti,
- socialna inteligentnost,
- sposobnost učinkovitega komuniciranja,
- vodenje,
- reševanje konfliktov,
- frustracijska toleranca,
- občutljivost na lastne in probleme drugih.

Pri športnikih individualnih športnih panog so v ospredju lastnosti, kot so:

- dominantnost,
- težnja po individualnosti, ki včasih meji celo že na sebičnost,
- vztrajnost,
- sposobnost samokontrole in samomotivacije,
- samoodgovornost itd. (Tušak in Tušak, 1997).

1.1.4.1 Povezanost športne identitete z osebnostnimi lastnosti

Posamezniki, ki se ne identificirajo z vlogo športnika, izražajo večjo zavrtost. Verjetno se zavedajo, da šport premalo vključujejo v svoje življenje, da ne živijo dovolj zdravo oz. da se ne posvečajo dovolj rekreaciji. Posamezniki se zato počutijo bolj plahe in nesposobne v navezovanju stikov z drugimi (Faganel in Tušak, 2004).

1.1.4.2 Osebnost in nastanek športne poškodbe

Nekateri avtorji so že v šestdesetih in sedemdesetih govorili o vplivu osebnostnih lastnosti in stanj na nevarnost nastanka športnih poškodb. Rosenblum (1979) je trdil, da so številne poškodbe v športu pogosto posledica depresije, krivde ali strahu pred neuspehom. Kontrolirane študije srednješolskih nogometašev so pokazale, da so imeli več poškodb tisti, ki

so bolj občutljivi in odvisni od drugih, kot trdni in samostojni (Jackson, Bailey, Kausek, Swanson in Powel, 1978). Nekateri trdijo, da ekstremne osebnostne lastnosti lahko moderirajo odnos med osebnostnimi lastnostmi in poškodbo (Plante in Booth, 1997). Npr. visoko samozavestni, jezni in občutljivi športniki so poškodbi bolj izpostavljeni. Zmerna mera jeze, občutljivosti in samozavesti je lahko idealna za zmanjšanje verjetnosti nastanka poškodb, medtem ko visoke mere lahko povečajo možnosti za nastanek poškodb (Plante in Booth, 1997, vse v Kandare in Tušak, 2010).

1.2 Rizični športi

Najprej je potrebno opredeliti izraz »rizični športi«. Ta izraz je bil pogosto uporabljen ohlapno, v povezavi z njim se uporabljajo nekateri podobni pojmi, kot so »ekstremni« in »adrenalinski« (Žiberna, 2000, v Kajtna, 2003). S temi izrazi se opredeljuje športe, kot so alpinizem, ekstremno kajakaštvo, potapljanje, nordijski skoki in tudi jadralno padalstvo (Burnik in Tušak, 1999, v Kajtna, 2003). Z raziskovanjem tovrstnih športov se je precej ukvarjal Gunnar Breivik, norveški psiholog, ki je rizične športe opredelil kot »vse športe, pri katerih je potrebno računati z možnostjo hujše poškodbe ali smrti, ki sta sestavni del aktivnosti« (Breivik, 1995, v Kajtna, 2003). Tako lahko potrdimo, da jadralno padalstvo zagotovo spada med rizične športe.

Za izvajanje rizičnih športov so nujno potrebne določene osebnostne lastnosti oziroma kombinacija le-teh, psihična stabilnost, pomembna je zelo dobra telesna pripravljenost, nadpovprečna specifična motorika, poznavanje in ustrezno vrednotenje klimatskih razmer, sposobnost pravilnega odzivanja v stresnih in nepredvidljivih situacijah, zmožnost kritične ocene svojih sposobnosti, sposobnost soočanja s posledicami lastnih odločitev ipd. Verjetnost poškodbe je pri rizičnih večja kot pri varnejših športih oz. športnih panogah. Iz napisanega sledi, da ni vsak posameznik, pa četudi je dober športnik, primeren za ukvarjanje z rizičnimi športi. Zadnje čase se le spreminja pogled na športnike rizičnih športov (k temu so pripomogli tako uspehi v določenih rizičnih športih kot tudi številne raziskave, ki so pokazale, da so športniki rizičnih športov zdrave in zrele osebnosti, ki imajo višje izraženo potrebo po intenzivni stimulaciji in novih, kompleksnih in spreminjajočih se dražljajih ter da kažejo tendenco k podcenjevanju tveganja), vendar pa nekateri posameznike, ki po rizičnih športih posegajo, še vedno pojmujejo kot adrenalinske odvisnike, čudake, posebneže, ki jim primanjkuje spoštovanja in ljubezni do sebe in svojega življenja, ob tem pa jim pripisujejo tudi različne oblike patologije, tudi take, ki kažejo nagnjenost k samodestruktivni in samomorilski naravi (Mahnič in Tušak, 2005).

Športniki rizičnih športov, so čustveno stabilni, kar pomeni, da so sposobni kontrolirati svoja čustva, znajo ohraniti mirno kri tudi v tveganih situacijah in spričo nenadnih sprememb; so potrpežljivi, sproščeni, dajejo videz mirnih in zadovoljnih ljudi, ki znajo dobro prenašati stres, in zaradi značilnosti aktivnosti, s katerimi se ukvarjajo, je to tudi nujno potrebno za ukvarjanje s tem športom (Kajtna, 2007).

1.2.1 Raziskave rizičnih športov

Ena od raziskav je bila ugotavljanje osebnostnih lastnosti, vrednot in potreb po dražljajih pri športnikih, ki se ukvarjajo z rizičnimi športi. V raziskavi so jih primerjali s športniki, ki se ukvarjajo z nerizičnimi športi, ter nešportniki. Za vzorec rizičnih športov so vključili športnike, ki se ukvarjajo z: alpinizmom, padalstvom, jadralnim padalstvom, potapljanjem, ekstremnim kajakaštvom, gorskim kolesarstvom, motokrosom, smukaštvom, smučarskimi skoki. Športnike bolj »klasičnih« športov, s katerim so želeli primerjati prvo skupino, so izbrali med plavalci, atleti, smučarji, jadralci, kajakaši na mirnih vodah, veslači, smučarskimi tekači, športnimi plezalci in karateisti. V tretji skupini so bile osebe, ki se s športom ne ukvarjajo več kot dvakrat na teden ljubiteljsko, poimenovali so jih nešportniki. Vsi so bili enake starosti in izobrazbe. Preverjali so, kakšna je osebnost pri preizkušancih, osebnost so opredelili kot relativno trajno in edinstveno celoto duševnih, vedenjskih in telesnih značilnosti posameznika (Musek, 1988).

Dobili so rezultate, da so športniki rizičnih športov čustveno stabilni ljudje. To pomeni, da so športniki rizičnih športov najbolj stanovitni v svojem čustvovanju, njihova čustva se spreminjajo le, ko za to lahko najdemo neke vzroke. Njihova dejanja so preiščena, obljube zmeraj izpolnijo in delujejo odgovorno, so pa tudi najbolj odprti do drugih ljudi in so radi v družbi, torej niso samotarji, kot pogosto slišimo, se pa seveda znajo umakniti v samoto, če to zahteva dejavnost. Naslednji dobljeni rezultat je užitek. Užitek rizičnim športnikom ni v ospredju. Ugotovljeno je bilo tudi, da športniki, ki se ukvarjajo z rizičnimi športi bi izkusili vse – kar je mogoče. So tudi zelo vestni, zanesljivi in natančni ljudje. Gre za zrele osebnosti. Stimulacijo in nove dogodke iščejo tako, da ne kršijo družbenih pravil, tudi ne potrebujejo pretiranih zabav, temveč delujejo sami ali z enako mislečimi. Rečemo lahko, da so alpinisti, potapljači, padalci in drugi vestni, zanesljivi in natančni, redoljubni in delavni, znajo nadzorovati svoja čustva, ohranjati mirno kri, delujejo zadovoljno in so potrpežljivi, niso pretirano zaskrbljeni, pomembna sta jim tudi uspešnost in ugled. Imajo tudi izraženo potrebo po tveganju, želijo izkusiti vse, kar je sploh mogoče, želijo si vznemirljivega in dogodivščin polnega življenja, kažejo zanimanje za nenavadna doživetja, skratka nagnjeni so k nevarnim in nenavnim športom in k nekonvencionalnemu življenjskemu slogu. Pogosto želijo šokirati druge, zanimajo jih nenavadni kraji. Raziskava je bila koristna, saj so lahko sestavili opis športnika, ki se ukvarja z rizičnimi športi: imeti morajo visoko izraženo potrebo po tveganju, visoko potrebo po stimulaciji, ki pa jo iščejo v fizičnih oblikah. Raziskava je pokazala, da so razlike med »rizičnimi« športniki in drugimi športniki. Nekatere razlike imajo tudi biološko osnovo, kar pomeni, da se s temi športi ne more ukvarjati vsakdo (Kajtna, 2004).

Izvajale so se tudi študije o psiholoških značilnostih alpinistov in športnikov rizičnih športov. Zajemale so: Osebnost alpinistov (Burnik in Tušak, 1999), Osebnost in motivacijske značilnosti alpinistov (Jug, 2011), Osebnost alpinistov in alpinistk (Burnik, Jug in Tušak, 2002), Profil športnikov rizičnih športov (Kajtna in Tušak, 2004), Osebnostne lastnosti in interesi alpinističnih začetnikov in alpinistov (Burnik, Marinšek in Tušak, 2003). V omenjenih raziskavah so se ukvarjali predvsem z osebnostjo in motivacijo alpinistov in športnikov, ki se ukvarjajo z drugimi športi iz omenjene skupine rizičnih športov. Ugotovitve kažejo predvsem to, da pri ljudeh, ki se ukvarjajo s temi športi, ne gre za osebnostno

nezrelost, odmaknjenost ali celo za samomorilske težnje, temveč so to zrele osebnosti, ki večkrat na robu človeških zmogljivosti odkrivajo sami sebe in nove poti (Burnik, Jug, Kajtna in Tušak, 2005)

Markič (1990) v interpretaciji svojih rezultatov navaja da so vrhunski slovenski alpinisti nekoliko drugačni od običajne populacije. Izpostavlja predvsem njihovo večjo umaknjenost vase, samostojnost in individualizem, pravi, da so navajeni iti svojo pot, kar potrjujejo tudi z večjim zavračanjem tradicionalnih norm in priseganjem na drugačno moralo. Predvsem poudarja njihovo socialno plahost, družba jim veliko pomeni. So tudi bolj trezni, resni in umirjeni. Po drugi strani pa tudi dominantni, samozavestni, kar naj bi bile značilnosti uspešnih ljudi (Burnik idr., 2005).

Breivik (1999b) je ugotovil, da so imeli alpinisti, ekstremni kajakaši in padalci višje izražen dejavnik tveganja in doživetja, ne pa tudi dezinhibicije in dolgočasenja, s čimer je potrdil Levensovo hipotezo, da so športniki rizičnih športov usmerjeni predvsem na fizično tveganje (Levenson, 1990). V drugi študiji je Breivik (1999c) primerjal vrhunske alpiniste z drugimi alpinisti in ugotovil, da imajo vrhunski alpinisti višje izražena dejavnika tveganja in doživetij kot drugi alpinisti. Breivik je tudi ugotovil, da so športniki rizičnih športov pripravljeni tvegati tudi na socialnem področju, kar ni v skladu z njegovimi prejšnjimi ugotovitvami (Breivik 1999d) (vsi v Burnik idr., 2005).

Z rizičnimi športi in iskanjem stimulacije pri športnikih, ki se z njimi ukvarjajo, sta se ukvarjala Wagner in Houlihan (1994) in ugotovila, da so piloti jadrlnih padal dobili bistveno višje rezultate od golfistov in normativnih rezultatov na vseh podlestvicah in skupnem faktorju lestvice iskanja stimulacije, in tako potrdila hipotezo, da se pri športnikih rizičnih športov kaže višja potreba po stimulaciji (v Kajtna, 2003).

Chirivella in Martinez (1994, v Kajtna, 2003) sta potrebo po dražljajih preverjala pri športnikih rizičnih športov (jadrlni padalci), srednje rizičnih športov (karate) in nerizičnih športih (tenis). Ugotovila sta, da so športniki med ostalimi športi, ki so jih morali navesti kot priljubljene, izbrali športe, ki so vključevali podoben nivo tveganja kot šport, s katerim se primarno ukvarjajo. V tveganju so se športniki rizičnih športov razlikovali od nerizičnih in srednje rizičnih, ki pa se med seboj niso razlikovali (razlike so bile največje na lestvicah dezinhibicije, doživetij in tveganja), zato morda dejansko ni potrebno razločevanje na rizične, srednje rizične in nerizične športe, temveč zadostuje delitev na rizične in nerizične športe. Jadrlni padalci so telično orientirani, svojo aktivnost jemljejo resno, čeprav se zavedajo tveganja, vendar tega tveganja ne iščejo na socialno nesprejemljive načine – želijo si močnih in prijetnih občutkov, vendar znotraj okvira družbenih norm in pravil. Avtorja sta v tej raziskavi ugotovila tudi, da izobrazbeni nivo pozitivno korelira z nivojem ukvarjanja z rizičnimi športi, kar avtorja povezujeta z višjimi ekonomskimi zmožnostmi višje izobraženih ljudi – rizični športi so pogosto finančno precej zahtevni.

1.3 Jadralno padalstvo

1.3.1 Kratka zgodovina jadrlnega padalstva v svetu in pri nas

Prvič so s padalom – krilom poleteli Švicarji in Francozi v Mieussyu leta 1978. Po nekajletnem zatišju se je po letu 1986 jadrlno padalstvo bliskovito razmahnilo. Danes leti z jadrlnimi padali po vsem svetu že več kot 100.000 pilotov. Leta 1988 je Francoz Jean Marc Bovin letel z vrha Mont Everesta. Leta 1990 pa se je meja preletov premaknila preko magične meje 150 km (Kunaver, Marinčič in Orehek, 1992).

Pri nas smo imeli prvi jadrlno-padalski polet leta 1984. Takrat je Dare Svetina letel s padalom s pobočja Dobrče. Leto 1986 pa je resnični začetek jadrlnega padalstva pri nas. Prvi je na Kamniškem vrhu začel leteti Sandi Marinčič, kmalu pa so se mu pridružili se drugi. Leta 1987 sta Sandi Marinčič in Vlasta Kunaver letela s 7120 m visokega Trisula v Himalaji in to je še vedno ženski višinski rekord. V Sloveniji imamo približno 20 društev in klubov jadrlnih padalcev (Kunaver idr., 1992).

Eden od najvidnejših dosežkov 20. stoletja je bil izum, ki danes omogoča človeku da leti. Še iz antičnih časov je bil človek navdušen nad nebom ter letenjem in je dolgo hrepenel, da bi jadrln po zraku kot ptica. Prvi velikan, ki je v zgodnjih 1900-tih letih uspel poleteti in se obdržati v letu s pomočjo vhodnih tokov toplega zraka, je bil Otto Lillienthall. Nedolgo zatem so sledili tudi komercialni načini letenja, kot jih poznamo danes. Zmajarji so začeli tipati nebo v zgodnjih 70-tih letih prejšnjega stoletja, za njimi, konec 80-tih, pa se je pojavilo **jadrlno padalstvo (paragliding)** (Kaniamos, 2008).

Kompaktna in enostavna zgradba jadrlnega padala je končno ponudila tudi širokim masam možnost, da se pridružijo do tedaj zaprtemu in pooblaščenemu krogu letalcev. Na kratko, rodilo se je tako imenovano **žepno letalstvo**. Rast v tem športu je bila tako izjemna, da je navdušenje včasih prehitelo hitrost razvoja varne opreme in tehnike. Čeprav se z jadrlnim padalstvom po vznemirjanju in po užitkih, ki jih daje, ne more meriti nobeden drug šport, so bile pomanjkljivosti infrastrukture in strokovnosti na začetku več kot očitne. S časom so se pionirji tega športa združili in napeli moči za reševanje težav, ki so se pojavljale. Brez njihovega doprinosa zagotovo ne bi doživeli takšnega napredka, saj so infrastruktura in izobraževalna gradiva eni izmed najosnovnejših pogojev vsakega napredka. Teorija zavzema tukaj resnično velik del, ki zagotavlja temelj za dobrega pilota.

Tako je začetne probleme bilo enostavno potrebno rešiti in avtorji kot so Hubert Aupetit, Dennis Pagen (v Sloveniji Sandi Marinčič in Vlasta Kunaver) ter mnogi drugi začutili potrebo, da naredijo nekaj v tej smeri (Kaniamos, 2008).

Jadralno padalstvo je ena najnovejših oblik letenja. Tako je preprosto, da ga lahko opišemo kot **žepna izdaja** letalstva. Vse, kar je potrebno, je le padalo, primerna strmina na hribu za vzlet ter za začetek nekaj ur tečaja. Ne glede na to, koliko vaje in časa je potrebno, da postanete večji v tem, vam ta šport nudi ogromno zadovoljstva v vseh fazah učenja.

»Leteči bratje zmajarji« so prisostvovali rojstvu jadralnega padalstva kot ponavljanju lastne zgodovine. Privlačnost jadralnega padalstva leži v **enostavni uporabi in prenosljivosti**, da ne omenjamo tudi dostopne cene. Jadralno padalstvo se lahko promovira kot eden redkih načinov letenja, ki omogočajo pristen občutek svobode in dotika z zrakom, nekaj, česar ostale oblike letenja ne ponujajo v tolikšni meri. Ob tem je tudi število navdušencev ogromno in vse bolj raste. To je šport za vse letne čase, za moške in za ženske vseh starosti. Čeprav proizvajalci ponujajo tudi opremo za otroke, se jadralko padalstvo smatra kot šport, ki je namenjen odraslim oziroma bolje rečeno, da je ta šport namenjen razumnim ljudem, ne glede na starost. **Dobrega pilota jadralnega padala** lahko opišemo kot nekoga, ki je sposoben razmišljati vnaprej, ki predvidi situacije in pravočasno reagira, s predpogojem, da ima in uporablja teorijo, konstantno vadi in skrbi za varnost (Kaniamos, 2008).

Za ljudi, ki se ukvarjajo z jadralkim padalstvom ni nekega standardnega profila. Ljubezen do vetra in občutka neomejene svobode v letu nad naravnimi lepotami, pa tudi želja po adrenalinskem impulzu so nekatere od skupnih značilnosti (Kaniamos, 2008).

1.3.2 Jadralno padalo

Kupola – nosilna površina v obliki krila, ki deluje na osnovi aerodinamičnih sil (vzgon, upor,...). Površina kupole je 20 do 30 m². Krilo sestavljajo celice, ki mu dajo, napolnjene z zrakom, aerodinamično obliko. Vsaka celica je pregrajena z vmesnim in omejena z nosilnim rebrom. Nosilna rebra so tista, na katera so pritrjene nosilne vrvice. V vmesnih in nosilnih rebrih so odprtine, ki omogočajo pretok zraka znotraj kupole (izenačitev pritiska v vseh celicah). Stabilizator – stranski navpični podaljški, ki dajejo padalu stabilnost v smeri leta. Nosilne vrvice so pripete na nosilna rebra. Sprednje nosijo 80 % mase pilota in se združujejo v sprednja nosilna trakova. Zadnje nosilne vrvice pa se združujejo v zadnja nosilna trakova. Krmilni vrvice – z njima krmarimo padalo (spreminjamo smer in hitrost letenja). Pritrjeni sta na zadnjem robu kupole. Krmarimo tako, da povečujemo upor na zadnjem delu kupole in s tem zmanjšamo horizontalno hitrost (z vlečenjem vrvice na eni strani zavijamo, z vlečenjem na obeh straneh pa zaviramo). Letalni pas (ali sedež) – z njim je pilot pritrjen na padalo (Vanič, 1991).

1.3.2.1 Zakaj padalo leti

Ko govorimo o »padalu – krilu«, mislimo na pravo letalsko krilo, z vsemi aerodinamičnimi lastnostmi. Res da ni trdne konstrukcije, kot so krila jadralkih in motornih letal. Osnovno

gradivo je lahko najlonsko blago, ukrojeno in sešito tako, da ima padalo, napolnjeno z zrakom, obliko letalskega krila. Ob tem so najpomembnejši prekati oziroma profil padala. Le ti oblikujejo značilno aerodinamično obliko, ki omogoča **vzgon**. Velikost profilov padala in krojenje zgornje in spodnje površine dajeta padalu obliko. Letalne sposobnosti padala so v marsičemu odvisne tudi od oblike. Razmerje razpetine in površine padala imenujemo vitkost padala. Večja kot je vitkost, bolje krilo leti. Če bi iz blaga sešili krilo, vitko kot je npr. krilo jadralnega letala, bi to ne bi bilo dovolj trdno. Trdnost daje padalu namreč zrak, ki je v notranjosti kupole. Tretji, za letalne sposobnosti pomemben del padala, pa so nosilne vrvice oziroma nastavitev vrvic, ki določa vpadni kot padala (Kunaver idr., 1992).

1.3.3 Oprema

Zadnje čase je izdelava jadralnih padal postala prava industrija in tudi precej donosen posel. Izdelovalci ponujajo padala raznih vrst, vendar jih delijo predvsem na tri vrste.

Šolska padala se uporabljajo predvsem za šolanje, pa tudi za prvo leto letenja. Odlikuje jih stabilnost, niso zelo občutljiva na napake pilota, seveda pa imajo zato tudi nekoliko slabše letalne lastnosti.

Rekreativna padala ali padala it tako imenovane »super klase« odlikujejo dobre letalne lastnosti in dokajšnja stabilnost, seveda pa pri vodenju zahtevajo več znanja kot šolska padala in so tudi bolj občutljiva na napake pilota.

Tekmovalna padala ali tudi visoko sposobna jadralna padala so namenjena vrhunskim pilotom za vrhunske dosežke. Tako padalo je lahko v rokah neizkušenega pilota zelo nevarno.

Nujni deli opreme pa so še: letalni sedež, reševalno padalo, visoki čevlji, primerna oblačila in seveda čelada. Pod ostali priporočljivi del opreme spada: variometer, GPS, UKV-postaja, mobilni telefon (Kunaver idr., 1992).

1.3.4 Varnost jadralnega padalstva

Varnost mora biti na prvem mestu in takrat je tveganje primerljivo z ostalimi planinskimi športi. Izkušen pilot je sposoben presoditi, koliko je neko okolje (ne)varno, tako da ocenjuje vremenske pogoje in omejitve zaradi lastne opreme, znanja, sposobnosti, izkušenj.

Začetniki morajo leteti pod okriljem svojega inštruktorja, ki bo dopolnil njihovo pomanjkanje izkušenj. Poudariti je potrebno, da so **skoraj vse nesreče povzročene bolj zaradi**

človekovega dejavnika, kot pa zaradi narave tega športa. Obstajajo piloti, ki nenehoma raziskujejo meje zmožnosti opreme, s tem da testirajo varnostne omejitve. Ob njih pa obstajajo tudi piloti, ki ne spoštujejo niti najosnovnejših načel varnosti (Kaniamos, 2008).

1.3.5 Poreklo imena

Jadrarno padalo (ang. paraglider) je aerodinamično krilo, ki nam omogoča jadranje v zraku. Nima zveze s padalstvom, ki temelji na upočasnitvi prostega pada. Jadrarno padalstvo se ukvarja z letenjem, ne pa s padanjem z velike višine. Iskalci adrenalina bodo razočarani, razen tistih, ki dosegajo zelo napreden nivo in želijo izvajati ekstremne figure (Kaniamos, 2008).

1.3.6 Spol v jadrarnem padalstvu

Čeprav je jadrarno padalstvo dostopno ljudem obeh spolov, je število žensk, ki se ukvarjajo z njim, manjši od števila moških. To lahko izgleda kot protiargument, vendar je to vseeno fizično nezahteven šport in gre zelo dobro skupaj z ženskim miselnim procesom, saj so one boljše v videnju širše slike. Občutek svobode, ki je kombiniran s čistim vzhičenjem, kar ta šport daje, je več kot dober motivator za oba spola (Kaniamos, 2008).

1.3.7 Popularnost jadrarnega padalstva

Danes se je popularnost jadrarnega padalstva razširila do najbolj oddaljenih kotičkov tega planeta, piloti nenehno izboljšujejo tehniko in opremo, šole in tečaji pa se lahko najdejo skoraj vsepovsod.

Povrh tega hitro raste povpraševanje za jadrarno padalsko opremo, preleti preko 400 km so postali dejstvo. Kakor raste zanimanje za šport, tako so se tudi tekmovanja znašla v centru pozornosti. S takšnim zagonom bo tudi ta šport kmalu na popisu tekmovanj Olimpijskih iger. Pravzaprav je jadrarno padalstvo že sedaj eden od kandidatov, ki bi lahko v prihodnosti bil priznan kot enakopravna olimpijska disciplina (Kaniamos, 2008).

1.3.8 Materiali

Jadrarno padalo je sestavljeno iz kupole (krila), vrvic, malih obročev in nosilnih trakov (gurten). Na sedež se pričvrščuje preko velikih karabinov. Karabin je kovinska zaponka, ki se odpre in pri zapiranju zaklene, sprva pa so se uporabljali pri prostem plezanju. Rezervno padalo, pospeševalnik (angl. speed system) in letalni instrumenti se namestijo na sedež. Ko se

skupaj s čelado, rokavicami in ostalim vse spakira v nahrbtnik za nošenje, je teža celotne opreme okrog 15 do 18 kg (Kaniamos, 2008).

1.4 Cilji in hipoteze

Cilji raziskave so primerjati osebnost mlajših in starejših jadrskih padalcev in padalk, primerjati osebnost med spoloma jadrskih padalcev in opredeliti glavne motive, zaradi katerih se ljudje ukvarjajo z jadrnim padalstvom.

H1: Ni razlik v osebnosti med mlajšimi in starejšimi jadrnimi padalci.

H2: Ni razlik v osebnosti med spoloma.

H3: Lahko opredelimo glavne motive, zaradi katerih se ljudje ukvarjajo z jadrnim padalstvom.

H4: Ni razlik v glavnih motivih za ukvarjanje z jadrnim padalstvom med spoloma.

2.0 METODE DE LA

2.1 Preizkušanci

V raziskavo je bilo vključenih 28 jadrlnih padalcev in 12 jadrlnih padalk iz različnih klubov. 15 jadrlnih padalcev in padalk je bilo starih do vključno 30 let, 25 jadrlnih padalcev in padalk pa je bilo starejših. Nekateri se še šolajo, nekateri delajo, drugi so brezposelni ali v pokoju. Preizkušanci so jadrlni padalci, ki so šele na začetku svoje letalne kariere, pa tudi tisti, ki letijo že več let (10-20 let). Torej vse od začetnikov do izkušenih jadrlnih padalcev, ki se udeležujejo različnih tekmovanj.

2.2 Pripomočki

Podatke v raziskavi smo pridobili s pomočjo dveh vprašalnikov. Za ugotavljanje osebnostnih značilnosti jadrlnih padalcev smo uporabili vprašalnik BFQ (Big Five Questionnaire – slovenska priredba) – Caprara, Barbaranelli, Borgogni, Bucik in Boben, 1997.

Za ugotavljanje o vzrokih za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom, pa smo sestavili svoj vprašalnik z merilno lestvico od 1-5, kjer so navedeni motivi za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom, preizkušanci pa so na podlagi svoje presoje označili ustrezno številko.

BFQ (Big Five Questionnaire – slovenska priredba) – Caprara, Barbaranelli, Borgogni, Bucik in Boben, 1997

Vprašalnik meri pet glavnih dimenzij osebnosti in deset poddimenzij, pri vsaki poddimenziji je 12 vprašanj, od tega jih je polovica oblikovanih v pozitivnem in polovica v negativnem smislu, dodana pa je tudi lestvica socialne zaželjenosti. Dimenzije in poddimenzije vprašalnika so:

Energija je dimenzija, ki ustreza vidikom, ki so v literaturi omenjeni kot ekstravertnost (McCrae in Costa, 1987, v Kajtna, 2006) ali surgentnost (Goldberg, 1990, v Kajtna, 2006), tako v slovenski kot italijanski različici se uporablja izraz energija, vendar a tu ne gre za izraz energija, kot ga pojmujeemo v psihološkem smislu z motivacijskega vidika ali z vsebino izraza, kot se uporablja v naravoslovnih znanostih. Ljudje, ki pri tej dimenziji dosejajo visok rezultat, se ocenjujejo za dinamične, aktivne, energične, dominantne in gostobesedne; nasprotno pa se osebe, ki dosejajo nizek rezultat, opisujejo za manj dinamične in aktivne, manj energične, podrejene in molčeče. Dimenzijo sestavljata poddimenziji **aktivnost** in **dominantnost**. Prva meri vidike, ki se nanašajo na energična in dinamična vedenja,

nagnjenost h govorjenju in entuziazem. Druga meri vidike, ki so povezani s sposobnostjo samouveljavljanja, privlačanja, uveljavljanja lastnega vpliva v odnosu do drugih.

Dimenzija *sprejemljivost* se omenja tudi kot prijetnost (McCrae in Costa, 1987, v Kajtna, 2006) ali prijateljskost naproti sovražnosti (Digman, 1990, v Kajtna, 2006). Osebe, ki na tej dimenziji dosegajo visok rezultat, se rade opisujejo za zelo kooperativne, prijazne, nesebične, prijateljske, radodarne in empatične; v nasprotju z njimi se osebe, ki dosegajo nizek rezultat, rade opisujejo za manj kooperativne, manj prijazne in altruistične ter manj prijateljske, radodarne in empatične. Poddimenziji sprejemljivosti sta **sodelovanje** in **prijaznost** – prva meri vidike, ki se bolj nanašajo na zmožnost razumevanja in podpiranja zahtev in potreb soljudi ter na sposobnost učinkovitega sodelovanja z njimi. Druga meri vidike, ki so tesneje povezani s prijaznostjo, zaupanjem in odprtostjo do drugih.

Dimenzija *vestnost* se nanaša na sposobnost samouravnavanja in samokontrole, tako se osebe, ki pri tej dimenziji dosežejo visok rezultat, opisujejo za izrazito preudarne, natančne, urejene, skrbne in vztrajne, medtem ko se osebe, ki dosegajo nizek rezultat, opisujejo ravno obratno. To dimenzijo določata poddimenziji **natančnost** in **vztrajnost** – prva meri vidike, ki se nanašajo na zanesljivost, na vsestransko skrbnost in na ljubezen do reda, druga pa meri vidike, ki se nanašajo na posameznikovo vztrajnost in sposobnost, da prevzete naloge in dejavnosti izpelje do konca ter jih predčasno ne opušča (v Kajtna, 2006).

Dimenzija *čustvena stabilnost* se nanaša na značilnosti, ki so nasprotje »negativnega čustva« (McCrae in Costa, 1987, v Kajtna, 2006) – osebe, ki pri tej dimenziji dosegajo visok rezultat, se opisujejo za neanksiozne, manj ranljive, čustvene, impulzivne, nestrpne in razdražljive. V nasprotju s tem se osebe, ki dosegajo nizek rezultat, opisujejo za zelo anksiozne, ranljive, čustvene, impulzivne, nestrpne in razdražljive. To dimenzijo opredeljujeta poddimenziji **kontrola čustva** in **kontrola impulzov**. Prva meri predvsem vidike, ki se nanašajo na kontrolo napetosti in ki se navezujejo na čustvene izkušnje, druga pa meri vidike, ki se nanašajo na sposobnost kontroliranja lastnega vedenja, tudi ko gre za neprijetno, konfliktno ali nevarno situacijo.

Dimenzija *odprtost* se nanaša na dimenzijo, ki so jo drugi poimenovali kultura (Norman, 1963, v McCrae in Costa, 1987, v Kajtna, 2006), intelekt (Goldberg, 1990, v Kajtna 2006) in odprtost za izkušnje (Costa in McCrae, 1985, v Kajtna, 2006) ali mentalna odprtost (Brand, 1994b, v Kajtna, 2006). Osebe, ki pri tej dimenziji dosegajo visok rezultat, se pretežno opisujejo za zelo izobražene, informirane, polne zanimanja za nove stvari in izkušnje, odprte za stike z drugačnimi kulturami in navadami. V nasprotju z njimi se osebe, ki dosegajo nizek rezultat, opisujejo za manj izobražene, malo informirane, le malo se zanimajo za nove stvari in izkušnje, imajo odpor do stikov z drugačnimi kulturami in navadami ter so

bolj ozkoglede. To dimenzijo opredeljujeta poddimenziji **odprtost za kulturo** in **odprtost za izkušnje** – prva meri vidike, ki se nanašajo na željo biti informiran, zanimanje za branje, zanimanje za nabiranje znanja. Druga meri vidike, ki se nanašajo na pozitiven odnos do novosti, na sposobnost upoštevanja več vidikov, na pozitiven odnos do drugačnih vrednot, življenjskih stilov in običajev ter kultur.

Lestvica iskrenosti zaznava in meri posameznikovo težnjo, da o sebi podaja neupravičeno »pozitivne« ali »negativne« podatke, tvorijo pa jo postavke, ki se nanašajo na socialno zelo zaželena vedenja ali odgovore – postavljene so tako, da je popolno strinjanje ali popolno nestrinjanje zelo malo verjetno in visok rezultat lahko nakazuje na to, da se posameznik želi pokazati kot preveč pozitivnega, nasprotno pa zelo nizek rezultat pomeni, da se posameznik želi pokazati kot bolj negativnega, kot je v resnici (v Kajtna, 2006).

2.3 Postopek

Raziskava je potekala s pomočjo dveh vprašalnikov (BFQ vprašalnik, vprašalnik o vzrokih za ukvarjanje z jadralskim padalstvom).

Z BFQ vprašalnikom smo ugotavljali osebnostne značilnosti jadralskih padalcev. Vprašalnik obsega 132 postavk z lestvico ocen (5 – zame popolnoma velja; 1 – zame sploh ne velja). Vprašalnik meri pet glavnih dimenzij osebnosti in deset poddimenzij, pri vsaki poddimenziji je 12 vprašanj, od tega jih je polovica oblikovanih v pozitivnem in polovica v negativnem smislu, dodatna pa je tudi lestvica socialne zaželjenosti.

Za ugotavljanje vzrokov za ukvarjanje z jadralskim padalstvom smo sestavili vprašalnik z merilno lestvico 1-5, kjer so navedeni motivi za ukvarjanje z jadralskim padalstvom, preizkušanci pa so na podlagi svoje presoje označili ustrezno številko.

Na koncu smo podatke obdelali s programom SPSS 16.0, kjer smo uporabili opisno statistiko in t-test.

Vprašalnika sta bila razdeljena vsakemu padalcu posebej. Reševali so jih samostojno in brez kakršnekoli pomoči. Vprašalnike so reševali na pristanku registriranih jadralsko-padalskih pristankov. Zbiranje podatkov je potekalo približno 2 meseca.

3.0 REZULTATI IN RAZPRAVA

3.1 Primerjava osebnosti in motivov med mlajšimi in starejšimi jadralnimi padalci

Tabela 1: Primerjava motivov za ukvarjanje z jadralnim padalstvom med mlajšimi in starejšimi jadralnimi padalci

Postavka	starost_kat	M	SD	t	pom (t)
Izobrazba	30 in mlajši	5,27	0,80	-1,05	0,30
	31 in starejši	5,64	1,44		
Samonavdušenje za letenje	30 in mlajši	4,13	1,06	0,62	0,54
	31 in starejši	3,88	1,36		
Navdušenje za letenje preko prijateljev, znancev,...	30 in mlajši	3,27	1,71	-0,72	0,47
	31 in starejši	3,64	1,50		
Brez drugih hobijev	30 in mlajši	1,40	0,51	1,51	0,14
	31 in starejši	1,12	0,60		
Udeležba različnih tekmovanj	30 in mlajši	2,07	1,28	2,42	0,03
	31 in starejši	1,24	0,44		
Sklepanje novih poznanstev in druženje s prijatelji	30 in mlajši	3,60	1,30	2,33	0,03
	31 in starejši	2,60	1,32		
Želja po svobodi	30 in mlajši	3,73	1,28	0,30	0,77
	31 in starejši	3,60	1,41		
Želja po letenju	30 in mlajši	4,73	0,46	-0,80	0,43
	31 in starejši	4,84	0,37		
Nov izziv	30 in mlajši	3,67	1,59	-0,21	0,84
	31 in starejši	3,76	1,23		
Umik iz stresnega načina življenja	30 in mlajši	2,73	1,49	1,10	0,28
	31 in starejši	2,24	1,30		
Preveč prostega časa	30 in mlajši	1,67	0,90	0,53	0,60
	31 in starejši	1,52	0,82		
Dodatna vrsta rekreacije	30 in mlajši	2,93	1,49	1,54	0,13
	31 in starejši	2,20	1,44		
Podiranje novih rekordov oziroma dosežkov	30 in mlajši	2,00	1,20	1,98	0,06
	31 in starejši	1,36	0,49		
Pomanjkanje adrenalina	30 in mlajši	2,87	1,25	1,59	0,12
	31 in starejši	2,28	1,06		
Umik v svet tišine	30 in mlajši	3,13	1,60	0,19	0,85
	31 in starejši	3,04	1,40		
Dokazovanje svojega poguma	30 in mlajši	1,80	1,08	0,95	0,35
	31 in starejši	1,52	0,77		
Lastna radovednost	30 in mlajši	3,13	1,36	-1,04	0,30
	31 in starejši	3,56	1,19		

Legenda: M – aritmetična sredina; SD – standardna deviacija; t – t test; pom(t) – stopnja statistične pomembnosti; statistično pomembna razlika

Tabela 2: Primerjava osebnosti med mlajšimi in starejšimi jadralnimi padalci

Postavka	starost_kat	M	SD	t	pom (t)
Lestvica iskrenosti	30 in mlajši	29,73	4,65	-3,28	0,00
	31 in starejši	34,52	4,36		
Aktivnost	30 in mlajši	41,47	6,94	0,71	0,48
	31 in starejši	40,12	4,99		
Dominantnost	30 in mlajši	36,93	5,36	1,13	0,27
	31 in starejši	34,72	6,33		
Sodelovanje	30 in mlajši	42,60	4,45	-0,54	0,59
	31 in starejši	43,36	4,23		
Prijaznost	30 in mlajši	40,27	3,95	0,27	0,79
	31 in starejši	39,80	5,87		
Natančnost	30 in mlajši	39,00	6,23	0,95	0,35
	31 in starejši	37,32	4,90		
Vztrajnost	30 in mlajši	42,67	5,26	-0,31	0,76
	31 in starejši	43,20	5,30		
Kontrola čustva	30 in mlajši	38,40	6,85	-0,89	0,38
	31 in starejši	40,12	5,24		
Kontrola impulzov	30 in mlajši	35,73	7,01	0,47	0,64
	31 in starejši	34,04	12,72		
Odprtost za kulturo	30 in mlajši	38,07	8,02	-0,58	0,57
	31 in starejši	39,24	4,81		
Odprtost za izkušnje	30 in mlajši	42,67	5,91	0,93	0,36
	31 in starejši	41,08	4,80		
ENERGIJA	30 in mlajši	78,40	10,53	1,13	0,27
	31 in starejši	74,84	9,15		
SPREJEMLJIVOST	30 in mlajši	82,87	7,78	-0,11	0,92
	31 in starejši	83,16	8,94		
VESTNOST	30 in mlajši	81,67	7,88	0,45	0,66
	31 in starejši	80,52	7,89		
ČUSTVENA STABILNOST	30 in mlajši	74,13	13,03	-0,01	1,00
	31 in starejši	74,16	15,24		
ODPRTOST	30 in mlajši	80,73	12,23	0,13	0,90
	31 in starejši	80,32	7,67		

Legenda: M – aritmetična sredina; SD – standardna deviacija; t – t test; pom(t) – stopnja statistične pomembnosti; statistično pomembna razlika

V tabeli 1 in 2 so predstavljene postavke iz anketnih vprašalnikov. Numerični podatki so statistično obdelani odgovori anketirancev z namenom interpretacije statistično pomembnih razlik.

V tabeli 1 in 2 je prikazana primerjava osebnosti in motivov med mlajšimi in starejšimi jadralnimi padalci. Glavne razlike med mlajšimi in starejšimi jadralnimi padalci se kažejo v naslednjih postavkah: udeležba različnih tekmovanj, sklepanje novih poznanstev in druženje s prijatelji ter v lestvici iskrenosti. Mogoče razlike se kažejo tudi v postavki podiranje novih rekordov oz. dosežkov. Med drugimi postavkami razlik ni. Jadralni padalci, ki so stari do vključno 30 let, so pri postavki udeležba različnih tekmovanj izbrali višjo oceno od jadrlnih padalcev starejših od 30 let. Rezultat kaže, da so mlajši jadrlni padalci mogoče bolj ambiciozni in željni tekmovanj v jadrlnem padalstvu, starejšim pa ne predstavlja bistvenega pomena v smislu tekmovanj, temveč v padalstvu uživajo zgolj za svoj prosti čas. Naslednja razlika v postavkah je v sklepanju novih poznanstev in druženju s prijatelji. Jadrlni padalci, ki so stari do vključno 30 let, so temu motivu za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom dali višjo oceno kot jadrlni padalci, starejši od 30 let. Tu vidimo, da novi člani jadrlnega padalstva, v zadnjem času je med njimi vse več mladih, vstopa v nov krog ljudi, kjer se želijo uveljaviti in družiti s podobno mislečimi ljudmi. Starejši člani jadrlnega padalstva imajo ta krog ljudi že sestavljen in prav tu se kažejo razlike z mlajšimi. V postavki podiranje novih rekordov oz. dosežkov, ki bi lahko bil tudi eden od motivov za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom, se mogoče kaže razlika v tem, da so jadrlni padalci do vključno 30. leta starosti izrazili višjo oceno temu motivu za ukvarjanje s tem športom, kot jadrlni padalci starejši od 30 let. Zagotovo imajo mlajši več volje in interesa ter jim le v samem prostem času letenje ne prinaša dovolj zadovoljstva, zato posegajo tudi po novih izzivih, ki se kažejo kot podiranje rekordov in doseganje boljših rezultatov. Postavka lestvica iskrenosti, ki meri posameznikovo težnjo, da na zastavljena vprašanja o sebi podaja neupravičeno »pozitivne« ali »negativne« podatke, predstavlja rezultate, da so jadrlni padalci, ki so stari do vključno 30 let, dosegli nižji rezultat kot jadrlni padalci starejši od 30 let. To pomeni, da so se želeli jadrlni padalci, stari 30 in več let, pokazati bolj pozitivne, kot so v resnici, v primerjavi z jadrlnimi padalci, ki so stari do vključno 30. leta. Ti so odgovarjali bolj iskreno in tako dosegli nižji rezultat. Ti rezultati se skladajo z rezultati prejšnjih raziskav, ko je prišlo do razlik v iskrenosti med nešportniki in športniki rizičnih športov. Mahnič in Tušak (2005) sta ugotovila, da so športniki rizičnih športov manj samokritični, manj odkriti in niso pripravljeni priznavati manjših slabosti in napak. Podobne rezultate sta dobila tudi Burnik in Tušak (1999), ki ugotavljata, da so alpinisti kot rizični športniki manj nevrotični, bolj ekstravertirani, manj zaprti in bolj družabni od splošne populacije, čeprav so tudi ti bili manj iskreni pri odgovarjanju na vprašanja.

3.2 Primerjava osebnosti in motivov med spoloma jadralnih padalcev

Tabela 3: Primerjava motivov med spoloma jadralnih padalcev

Postavka	spol	M	SD	t	pom (t)
Izobrazba	moški	5,07	1,05	-3,90	0,00
	ženske	6,50	1,09		
Samonavdušenje za letenje	moški	4,07	1,30	0,74	0,46
	ženske	3,75	1,14		
Navdušenje za letenje preko prijateljev, znancev,...	moški	3,43	1,62	-0,44	0,67
	ženske	3,67	1,50		
Brez drugih hobijev	moški	1,25	0,65	0,41	0,68
	ženske	1,17	0,39		
Udeležba različnih tekmovanj	moški	1,57	0,96	0,22	0,83
	ženske	1,50	0,90		
Skepanje novih poznanstev in druženje s prijatelji	moški	2,82	1,28	-1,07	0,29
	ženske	3,33	1,61		
Želja po svobodi	moški	3,71	1,27	0,46	0,65
	ženske	3,50	1,57		
Želja po letenju	moški	4,86	0,36	1,21	0,24
	ženske	4,67	0,49		
Nov izziv	moški	3,50	1,40	-1,63	0,11
	ženske	4,25	1,14		
Umik iz stresnega načina življenja	moški	2,21	1,29	-1,50	0,14
	ženske	2,92	1,51		
Preveč prostega časa	moški	1,68	0,94	1,51	0,14
	ženske	1,33	0,49		
Dodatna vrsta rekreacije	moški	2,61	1,50	0,86	0,40
	ženske	2,17	1,47		
Podiranje novih rekordov oziroma dosežkov	moški	1,57	0,88	-0,31	0,76
	ženske	1,67	0,89		
Pomanjkanje adrenalina	moški	2,57	1,20	0,59	0,56
	ženske	2,33	1,07		
Umik v svet tišine	moški	3,11	1,47	0,21	0,83
	ženske	3,00	1,48		
Dokazovanje svojega poguma	moški	1,39	0,63	-2,12	0,05
	ženske	2,17	1,19		
Lastna radovednost	moški	3,43	1,32	0,22	0,83
	ženske	3,33	1,15		

Legenda: M – aritmetična sredina; SD – standardna deviacija; t – t test; pom(t) – stopnja statistične pomembnosti; statistično pomembna razlika

Tabela 4: Primerjava osebnosti med spoloma jadralnih padalcev

Postavka	spol	M	SD	t	pom (t)
Lestvica iskrenosti	moški	32,21	5,04	-0,99	0,33
	ženske	33,92	4,89		
Aktivnost	moški	39,82	5,81	-1,37	0,18
	ženske	42,50	5,39		
Dominantnost	moški	35,68	5,68	0,20	0,84
	ženske	35,25	7,01		
Sodelovanje	moški	42,14	3,98	-2,21	0,03
	ženske	45,25	4,31		
Prijaznost	moški	39,32	4,96	-1,23	0,23
	ženske	41,50	5,58		
Natančnost	moški	38,79	5,25	1,51	0,14
	ženske	36,00	5,53		
Vztrajnost	moški	42,82	5,19	-0,33	0,75
	ženske	43,42	5,50		
Kontrola čustva	moški	39,89	5,85	0,68	0,50
	ženske	38,50	6,07		
Kontrola impulzov	moški	36,39	5,96	1,56	0,13
	ženske	30,67	17,49		
Odprtost za kulturo	moški	37,93	6,51	-1,39	0,17
	ženske	40,83	4,78		
Odprtost za izkušnje	moški	40,50	5,13	-2,28	0,03
	ženske	44,42	4,54		
ENERGIJA	moški	75,50	9,46	-0,67	0,51
	ženske	77,75	10,54		
SPREJEMLJIVOST	moški	81,46	7,84	-1,88	0,07
	ženske	86,75	8,89		
VESTNOST	moški	81,61	7,27	0,81	0,42
	ženske	79,42	9,08		
ČUSTVENA STABILNOST	moški	76,29	10,54	1,47	0,15
	ženske	69,17	20,29		
ODPRTOST	moški	78,43	9,67	-2,18	0,04
	ženske	85,25	7,35		

Legenda: M – aritmetična sredina; SD – standardna deviacija; t – t test; pom(t) – stopnja statistične pomembnosti; statistično pomembna razlika

V tabeli 3 in 4 so predstavljene postavke iz anketnih vprašalnikov. Numerični podatki so statistično obdelani odgovori anketirancev z namenom interpretacije statistično pomembnih razlik.

V tabeli 3 in 4 je prikazana primerjava osebnosti in motivov med spoloma jadralnih padalcev. Glavne razlike se kažejo pri postavkah: izobrazba, dokazovanje svojega poguma, sodelovanje, odprtost za izkušnje ter odprtost. Mogoče razlike se kažejo tudi v postavki sprejemljivost. Med drugimi postavkami razlik ni. Pri postavki izobrazba je razlika v tem, da imajo jadralne padalke nekoliko višjo stopnjo izobrazbe kot jadralni padalci. To zagotovo odseva pozitivno luč na razvoj jadralnega padalstva, saj vidimo, da jadralno padalstvo kot rizični šport med drugimi zajema tudi ljudi z visoko izobrazbo. To pa potrjuje tezo, da ljudje, ki se ukvarjajo z rizičnimi športi, niso neizobraženi ali nori, temveč povezujejo vse večji krog izobraženih tako žensk kot tudi moških. Razlika med spoloma se pojavlja tudi v postavki dokazovanje svojega poguma. Jadralne padalke so motivu dokazovanje svojega poguma kot enemu od glavnih motivov za ukvarjanje z jadralnim padalstvom namenile višjo oceno kot jadralni padalci. Iz tega ne moremo sklepati, ali so ženske bolj pogumne od moških, temveč da ženske z novimi izzivi, kot je začetek ukvarjanja z jadralnim padalstvom, pokažejo ali dokažejo veliko mero poguma, da tudi ženska zmore izvajati enako rizično aktivnost kot moški in mu je tako enakovredna. Naslednja razlika, ki se kaže v osebnosti med spoloma jadralnih padalcev, je v poddimenziji sprejemljivosti – sodelovanje. Jadralne padalke so dale višjo oceno na tej poddimenziji kot jadralni padalci. To pomeni, da imajo jadralne padalke večjo zmožnost razumevanja in podpiranja zahtev in potreb soljudi ter sposobnost učinkovitega sodelovanja z njimi. Lahko rečemo, da so jadralne padalke v primerjavi z jadralnimi padalci bolj razumevajoče in sodelujoče. Razlika v osebnosti med jadralnimi padalci in jadralnimi padalkami se kaže tudi na poddimenziji odprtosti – odprtost za izkušnje. Tudi pri tej poddimenziji so jadralne padalke dale višjo oceno kot jadralni padalci. Iz tega sklepamo, da imajo jadralne padalke bolj pozitiven odnos do novosti, večjo sposobnost upoštevanja več vidikov, bolj pozitiven odnos do drugačnih vrednot, življenjskih stilov in običajev ter kultur. Zadnja razlika, ki se kaže v osebnosti med spoloma jadralnih padalcev je v dimenziji odprtosti. Jadralne padalke so podale višjo oceno na tej dimenziji kot jadralni padalci. Iz tega sledi, da se jadralne padalke pretežno opisujejo za zelo izobražene, informirane, polne zanimanja za nove stvari in izkušnje, odprte za stike z drugačnimi kulturami in navadami. Mogočo razliko v osebnosti med spoloma jadralnih padalcev lahko zasledimo tudi na dimenziji sprejemljivosti, kjer so jadralne padalke podale višjo oceno kot jadralni padalci. To lahko označuje, da so jadralne padalke bolj prijazne, nesebične, prijateljske, radodarne in empatične kot jadralni padalci.

Glede na to, da se z rizičnimi športi ukvarjajo večinoma moški, je primerjav osebnosti med spoloma rizičnih športov manj. Lahko pa primerjamo naše rezultate osebnosti jadralnih padalcev in padalk s študijo osebnosti alpinistov in alpinistk. Burnik, Jug in Tušak (2002) so ugotovili razlike v osebnostni strukturi med alpinisti in alpinistkami. Ženske so manj čustveno

stabilne, kar se kaže v bolj labilnem razpoloženju, depresivnem in slabem počutju. Druga največja razlika se kaže pri depresivnosti. Upoštevati moramo, da so vrednosti osebnostnih lastnosti, kot so zavrtost, nevrotičnost in depresivnost, že v osnovi medsebojno odvisne. Depresivnost zajema nerazpoloženje, potlačenost, pesimizem, slabo počutje, slabo voljo, razdražljivost, strah, anksioznost, osamljenost, zaskrbljenost ... Rezultati kažejo večjo razliko pri depresivnosti, nekoliko manjšo pri nevrotičnosti, pri zavrtosti pa je razlika najmanjša. Med temi tremi osebnostnimi razsežnostmi pri alpinistkah ni velike povezave, čeprav so vse tri vrednosti višje kot pri alpinistih. Razlike v maskulinosti so pričakovane, čeprav so psihične in fizične obremenitve alpinistov in alpinistk enake.

3.3 Primerjava glavnih motivov za ukvarjanje z jadrnim padalstvom

Tabela 5: Primerjava glavnih motivov za ukvarjanje z jadrnim padalstvom

Postavka	Min	Max	M	SD
1. Želja po letenju	4	5	4,80	0,41
2. Samonavdušenje za letenje	1	5	3,98	1,25
3. Nov izziv	1	5	3,73	1,36
4. Želja po svobodi	1	5	3,65	1,35
5. Navdušenje za letenje preko prijateljev, znancev,...	1	5	3,50	1,57
6. Lastna radovednost	1	5	3,40	1,26
7. Umik v svet tišine	1	5	3,08	1,46
8. Sklepanje novih poznanstev in druženje s prijatelji	1	5	2,98	1,39
9. Pomanjkanje adrenalina	1	5	2,50	1,15
10. Dodatna vrsta rekreacije	1	5	2,48	1,48
11. Umik iz stresnega načina življenja	1	5	2,43	1,38
12. Dokazovanje svojega poguma	1	4	1,63	0,90
13. Podiranje novih rekordov oziroma novih dosežkov	1	4	1,60	0,87
14. Preveč prostega časa	1	4	1,58	0,84
15. Udeležba različnih tekmovanj	1	4	1,55	0,93
16. Brez drugih hobijev	1	4	1,23	0,58

Legenda: Min – minimalna ocena od 1-5; Max – maksimalna ocena od 1-5; M – aritmetična sredina; SD – standardna deviacija

V tabeli 5 je prikazana primerjava glavnih motivov za ukvarjanje z jadrnim padalstvom. Iz tabele je razvidno, da je glavni motiv oziroma vzrok za začetek ukvarjanja z jadrnim

padalstvom želja po letenju. Večina jadralnih padalcev se je za ukvarjanje s tem športom navdušila sama, saj so postavili samonavdušenje na drugo mesto glavnih motivov za začetek. Na tretje mesto so postavili, da jim je to nov izziv v življenju. Nato pa jim po vrsti sledijo motivi: želja po svobodi, navdušenje za letenje preko prijateljev, znancev ..., lastna radovednost, umik v svet tišine, sklepanje novih poznanstev in druženje s prijatelji, pomanjkanje adrenalina, dodatna vrsta rekreacije, umik iz stresnega načina življenja, dokazovanje svojega poguma, podiranje novih rekordov oziroma novih dosežkov. Na zadnje tri mesta glavnih motivov za ukvarjanje z jadralnim padalstvom so postavili motive: preveč prostega časa, udeležba različnih tekmovanj, brez drugih hobijev.

Rezultati ne presenečajo, saj jadralno padalstvo je šport, zaradi katerega se človek odloča predvsem zato, da bi okusil občutek svobode in neminljivosti narave v letenju. Predstavlja jim nov izziv v življenju za katerega se sam odloča. Zanimivo je, da podiranje novih rekordov oziroma doseganje kakršnih koli rezultatov v tem športu ni prioriteta za začetek ukvarjanja z jadralnim padalstvom. Iz tega lahko sklepamo, da je to šport, ki na prvo mesto postavlja uživanje in sproščanje ob tempu vsakodnevnega življenja.

3.4 Odločitev o hipotezah

Iz rezultatov v tabeli 2 lahko sklepamo, da ni razlik v osebnosti med mlajšimi in starejšimi padalci. Rezultati na lestvici iskrenosti sicer kažejo razlike, da so se 30 let in starejši jadralni padalci pokazali za bolj pozitivne kot v resnici so.

1. Prvo delovno hipotezo H1: Ni razlik v osebnosti med mlajšimi in starejšimi jadralnimi padalci, sprejmemo.

Iz rezultatov v tabeli 4 lahko sklepamo, da so razlike v osebnosti med spoloma. Rezultati kažejo razlike med spoloma v: poddimenziji sodelovanje, poddimenziji odprtost za izkušnje, dimenziji odprtost in zaznane so tudi mogoče razlike na dimenziji sprejemljivosti.

2. Drugo delovno hipotezo H2: Ni razlik v osebnosti med spoloma, zavrnamo.

3. Tretja delovna hipoteza H3: Iz rezultatov v tabeli 5 lahko opredelimo in razvrstimo glavne motive, zaradi katerih se ljudje ukvarjajo z jadralnim padalstvom. Glavni motivi za ukvarjanje z jadralnim padalstvom si sledijo sledeče:

- Želja po letenju
- Samonavdušenje za letenje
- Nov izziv
- Želja po svobodi
- Navdušenje za letenje preko prijateljev, znancev,...
- Lastna radovednost
- Umik v svet tišine
- Sklepanje novih poznanstev in druženje s prijatelji
- Pomanjkanje adrenalina
- Dodatna vrsta rekreacije
- Umik iz stresnega načina življenja
- Dokazovanje svojega poguma
- Podiranje novih rekordov oziroma dosežkov
- Preveč prostega časa
- Udeležba različnih tekmovanj
- Brez drugih hobijev

Iz rezultatov v tabeli 3 lahko sklepamo, da so razlike v glavnih motivih za ukvarjanje z jadralnim padalstvom med spoloma. Jadralne padalke so v povprečju bolj izobražene kot jadralni padalci, razlika v glavnih motivih za ukvarjanje s tem športom med spoloma se kaže v motivu oziroma vzroku dokazovanje svojega poguma. Tu so jadralne padalke v povprečju izbrale višjo oceno kot jadralni padalci pri istem motivu.

4. Četrta delovna hipoteza H4: Ni razlik v glavnih motivih za ukvarjanje z jadralnim padalstvom med spoloma, zavrnamo.

4.0 SKLEP

Namen naloge je bil z anketnima vprašalnikoma preučiti osebnost jadrlnih padalcev in padalk ter vzroke oz. glavne motive za ukvarjanje s tem športom. Danes je jadrlno padalstvo cenovno bolj dostopno kot pred leti. Posledica tega je vse pogostejše vključevanje mladih, ki si opremo za ta šport privoščijo. Porast tega športa gre tudi na račun ženske populacije, ki je v jadrlnem padalstvu vse bolj prisotna. Zato je bil namen ugotoviti, ali obstajajo razlike v osebnosti med mlajšimi in starejšimi jadrlnimi padalci ter ali obstajajo razlike v osebnosti med spoloma jadrlnih padalcev. Za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom se ljudje odločajo zaradi različnih motivov, zato je bil namen opredeliti glavne motive oz. vzroke za ukvarjanje s tem športom ter ugotoviti, ali obstajajo razlike v glavnih motivih med spoloma. Raziskava je potekala s pomočjo dveh vprašalnikov (BFQ vprašalnik, vprašalnik o vzrokih za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom). V raziskavo je bilo vključenih 40 jadrlnih padalcev in jadrlnih padalk iz različnih klubov, starejših od 16 let. Postavili smo štiri delovne hipoteze. Prvo hipotezo smo sprejeli, drugo ovrgli, pri tretji smo opredelili in razvrstili glavne motive za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom, četrto hipotezo smo ovrgli.

V raziskavi smo dobili potrditev, da ni razlik v osebnosti med mlajšimi in starejšimi jadrlnimi padalci, so pa razlike v osebnosti med spoloma jadrlnih padalcev. Motive za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom smo opredelili in jih razvrstili od najbolj do najmanj pomembnega ter ugotovili, da obstajajo razlike v glavnih motivih za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom med spoloma.

Lahko rečemo, da so jadrlnne padalke v primerjavi z jadrlnimi padalci bolj razumevajoče in bolj pripravljene sodelovati. Razlika v osebnosti med jadrlnimi padalci in jadrlnimi padalki se kaže tudi tako, da imajo jadrlnne padalke bolj pozitiven odnos do novosti, večjo sposobnost upoštevanja več vidikov, bolj pozitiven odnos do drugačnih vrednot, življenjskih stilov in običajev ter kultur. Zadnja razlika, ki se kaže v osebnosti med spoloma jadrlnih padalcev je, da se jadrlnne padalke pretežno opisujejo kot zelo izobražene, informirane, polne zanimanja za nove stvari in izkušnje, odprte za stike z drugačnimi kulturami in navadami.

Opredelili in razvrstili smo glavne motive oz. vzroke za ukvarjanje z jadrlnim padalstvom. Od najbolj pomembnega do najmanj si sledijo v tem vrstnem redu: želja po svobodi, navdušenje za letenje prek prijateljev, znancev itd., lastna radovednost, umik v svet tišine, sklepanje novih poznanstev in druženje s prijatelji, pomanjkanje adrenalina, dodatna vrsta rekreacije, umik iz stresnega načina življenja, dokazovanje svojega poguma, podiranje novih rekordov oz. novi dosežki, preveč prostega časa, udeležba različnih tekmovanj, brez drugih hobijev.

Jadralne padalke so v povprečju bolj izobražene kot jadralni padalci, razlika v glavnih motivih za ukvarjanje s tem športom med spoloma se kaže v motivu oz. v vzroku dokazovanje svojega poguma. Tu so jadrane padalke v povprečju izbrale višjo oceno kot jadralni padalci pri istem motivu.

Ugotovitve raziskave so bile mišljene kot predstavitev in primerjava osebnosti jadranih padalcev kot športnikov, ki se ukvarjajo z rizičnimi športi. Predstavljeni so bili glavni motivi oz. vzroki za ukvarjanje s tem športom in nam omogočili vpogled v vzroke za izvajanje tega adrenalinskega oz. rizičnega športa. Čeprav je bil vzorec anketiranih jadranih padalcev manjši (40), naj bodo te ugotovitve raziskave kot iztočnica naslednjim raziskavam.

5.0 LITERATURA

- Burnik, S., Jug, S., Kajtna, T., Tušak, M. (2005). *Študije o psiholoških značilnostih alpinistov in športnikov rizičnih športov*. Šport, 53 (1), 3-9, pril.
- Faganel, M. in Tušak, M. (2004). *Jaz- športnik: samopodoba in identiteta športnikov*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Kajtna, T. (2003). *Osebnost, vrednote in potreba po dražljajih pri športnikih rizičnih športov*. Magistrska naloga, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Kajtna, T. (2004). *Kakšni so športniki rizičnih športov?* Šport mladih, 12 (94), 48-49.
- Kajtna, T. (2006). *Psihološki profil vodilnih slovenskih športnih delavcev*. Doktorska disertacija, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Kajtna, T. (2007). *Psihološke značilnosti športnikov rizičnih športov*. Šport, 55 (4), 5-11, april.
- Kandare, M. in Tušak, M. (2010). *Premagovanje športnih poškodb: psihološki vidiki rehabilitacije pri športni poškodbi*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Kaniamos, P. (2008). *Paragliding – Priročnik in vodič za letenje z jadralnim padalom*. Jastrebarsko: Pintardesign.
- Kunaver, V., Marinčič, S., Orehek, D. (1992). *Jadralno padalstvo*. Ljubljana: Športna zveza Slovenije.
- Mahnič, J. in Tušak, M. (2005). *Osebnostna struktura in motivacijske značilnosti v rizičnih športih*. Psihološka obzorja, 14 (2), 107-121.
- Tušak, M. (1999). *Motivacija in šport: ključ do uspeha*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Tušak, M. in Tušak, M. (1997). *Psihologija športa*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Tušak, M. in Tušak, M. (2001). *Psihologija športa*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vanič, Z. (1991). *Leteti*. Radovljica: Didakta, (Ljubljana: Mladinska knjiga).

6.0 PRILOGE

Priloga 1. Anketni vprašalnik o glavnih motivih, zaradi katerih se ljudje začnejo ukvarjati z jadralnim padalstvom

Vprašalnik o glavnih motivih, zaradi katerih se ljudje začnejo ukvarjati z jadralnim padalstvom

Sem Jernej Rosa, študent Fakultete za šport v Ljubljani in pišem diplomsko nalogo z naslovom Osebnost jadralnih padalcev in vzroki za ukvarjanje s tem športom. Pred vami je anketni vprašalnik, ki vsebuje sklop vprašanj, ki zajema morebitne glavne motive, zaradi katerih ste se začeli ukvarjati z jadralnim padalstvom. Odgovori so podani v obliki trditev v petstopenjski lestvici. Če trditev **zagotovo ne** velja, obkrožite 1. Če trditev **verjetno ne** velja, obkrožite 2. Če trditev ne veste, obkrožite 3, **ne vem**. Če trditev **delno** velja, obkrožite 4, če pa trditev **popolnoma** velja, potem obkrožite 5. Vaši odgovori bodo uporabljeni v analizi diplomske naloge, kjer bom navedel kateri so glavni motivi/vzroki za ukvarjanje s tem športom.

1 – zagotovo ne   2 – verjetno ne   3 – ne vem   4 – delno   5 – popolnoma

Spol: M   Ž

1.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom navdušili sami?	1	2	3	4	5
2.	Ali so vas za ukvarjanje z jadralnim padalstvom navdušili prijatelji, znanci, ...?	1	2	3	4	5
3.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zato, ker nimate drugih hobijev?	1	2	3	4	5
4.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zato, ker bi radi tekmovali na različnih tekmovanjih?	1	2	3	4	5
5.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zato, ker bi radi sklepali nova poznanstva in se družili s prijatelji?	1	2	3	4	5
6.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zaradi želje po svobodi?	1	2	3	4	5
7.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zaradi želje po letenju?	1	2	3	4	5
8.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zaradi novega izziva?	1	2	3	4	5

9.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zaradi umika iz stresnega načina življenja?	1	2	3	4	5
10.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili, ker imate preveč prostega časa?	1	2	3	4	5
11.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zato, da imate še eno vrsto rekreacije?	1	2	3	4	5
12.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zaradi podiranja novih rekordov oziroma novih dosežkov?	1	2	3	4	5
13.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zaradi pomanjkanja adrenalina?	1	2	3	4	5
14.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili, ker se radi umaknete v svet tišine?	1	2	3	4	5
15.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zaradi dokazovanja svojega poguma?	1	2	3	4	5
16.	Ali ste se za ukvarjanje z jadralnim padalstvom odločili zgolj iz lastne radovednosti?	1	2	3	4	5

17. Drugo: _____

Iskreno se Vam zahvaljujem za sodelovanje.

Jernej Rosa

